

Становище

от: доц. д-р Владимир Иванов Донеv,
преподавател на основен договор във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

в научно жури за провеждане на конкурс за доцент по професионално направление 3.5 Обществени комуникации и информационни науки (Критики и критически практики), обявен в ДВ, бр. 93 от 26.11.2019 г. със заповед № РД 38-705/ 13.12. 2019 г. ФЖМК, СУ

1. Представяне на материалите за процедурата.

В процедурата за доцент по професионално направление 3.5 Обществени комуникации и информационни науки (Критики и критически практики) участва гл. ас. д-р Марин Бодаков, който предлага следната научна продукция – една отпечатана монография „Критика и искреност. Случаят Йордан Маринополски“ (263 с.) и 13 други материали (публикувани части от изследването, статии и рецензии с литературоведска и журналистическа тематика).

2. Актуалност и значимост на представените в процедурата публикации.

Съвсем естествено е да се съсредоточи първо вниманието към основния труд в процедурата – книгата „Критика и искреност“. Веднага заглавието на труда ни насочва към поставянето на проблема за връзката между литературната критика и искреността. Авторът предлага тази релация да се разглежда в етичен и психологически аспект. М. Бодаков смята, че водещата житейска и професионална нагласа на критика Йордан Маринополски е искреността и това го прави свръхчувствителен към разминаването между текст и поведение у едни и същи автори (имат се предвид литературните противници на Й. Маринополски д-р Кръстев и Пенчо Славейков). За тях са характерни „големите литературнотворчески амбиции и грубостта, присъща на кръга „Мисъл“, които репресират с личните си стратегии в литературата и културата нежната душевност на Й. Маринополски. Искреността е наречена още „конгруенция“ – психологическа

цялостност на личността, съвпадение между слово и дело, между етика и естетика, казано с по-обикновени думи.

Как разбира етичния подход в работата си авторът? Като пряка идентификация с позицията на изследвания обект, критика Й. Маринополски, и неговите възгледи за литературата и мненията му за творците и произведенията от кръга „Мисъл“. Направен е опит да се изгради биографичен разказ за Маринополски с психологически характеристики за неговата личност и творчество и за тези на дейците, с които той влиза в персонално и естетическо противоборство – Пенчо Славейков и д-р Кръстев. Със задна дата от 100 години се развяват междуличностни отношения, в които авторът взима страна и се опитва да оправдае, наложи и възкреси образа на своя герой Маринополски. Затова са впрегнати всякакви „усъмнявания“ във вече установените от литературната история истини за таланта и значението на личност като Й. Маринополски – дребен като дарба и критически усет литератор от началото на века, който е един от „втория ешелон“ дейци на своето време. За целта се привеждат мнения на критици, които не са разпознали „стойността“ присъствие на Маринополски в българската литература, субективни мнения на други писатели, опити за собствени психоаналитични преценки на житейските противопоставяния между творците от началото на века.

Веднага възникват основателни възражения срещу такава семпла гледна точка за интерпретация на литературно-битовите сюжети от края на 19. и началото на 20. в. Естествено, че етичен критерий няма как да се приложи към сферата на естетическите явления. В литературната история присъствието на един творец се измерва според неговия талант и принос с текстовете, преценени като значими през дистанцията на времето. С какво може да остане Й. Маринополски в литературната история – със своите „хуморески“, брошурки и сказки? Трябва ли изследователят да взима страна в битово-литературни спречквания отпреди един век? Защо е необходимо това? Как се измерва „конгруенцията“ по заявените намерения на някоя личност в нейните писма и статии или по делата ѝ? Как изглежда личността Й. Маринополски според публикуваните писма?

Ще започна с отговора на последния въпрос. От самите писма, противно на апологиите и полемиките в защита на Маринополски, за мен изплува образът на един искрен и последователен в нахалството си деец, т.е. „конгруентен“ като личност, който здраво е тормозил д-р Кръстев със своите претенции и обиди. Какво ни казват изнесените от М. Бодаков факти? През 1898 г. в сп. „Мисъл“ излизат два текста на Маринополски – хумореската „Едно скарване“ и отзива за „Смях и сълзи“ на А. Страшимиров. В същата година Маринополски публикува своята брошура „Българската литература подир Освобождението“, където громи личността и критическата дейност на д-р Кръстев. В писмата от тази година Маринополски едва ли не съветва главния редактор на сп. „Мисъл“ във всеки брой да излизат неговите „хуморески“. Очевидно че д-р Кръстев му дава някакво пространство за изява, но с претенцията на графоман Маринополски продължава да настоява за публикации на своите съчинения. Междувременно моли д-р Кръстев да ходатайства за преместването му като учител от Ловеч в Свищов и това се случва вероятно с намесата на редактора на „Мисъл“. Идва 1902 г. Маринополски продължава да претендира д-р Кръстев да му отпечата разказа „Моята женитба“ и иска хонорар. Когато му се подава задача да пише литературна критика вместо хуморески, се оправдава, че не следи тогавашната българска литература и моли самия редактор да му прати художествения текст за рецензиране – сборника с разкази „Пъстър свят“ на Вазов. Д-р Кръстев може би спасява живота на Й. Маринополски, като го включва в списък на културни дейци, които трябва да бъдат отзовани от бойното поле по време на Балканската война. Всъщност Маринополски става доста антипатичен със своята неблагодарност като личност и това, парадоксално, проличава именно от текста на М. Бодаков. За жалост прекалената близост до обекта на неговото изследване води изследвателя до слепота за стойността на фактите, които събира.

Несъстоятелни са и опитите да се обяснят литературноисторическите механизми и изграждането на „символната власт“ в присъствието на определени творци в литературното поле. За М. Бодаков навлизането на модернизма като художествено течение е внос на имперска литературна мода. Съответно д-р Кръстев и Пенчо Славейков се превръщат в „имперски критици“. Тяхната воля на

културни строители се отчита като репресия върху нежната чувствителност на дейците от втория ешелон. Сложни културни процеси се обясняват с междуличностни отношения и лични стратегии за налагане на собствен ореол в литературното поле, като зад това поведение прозират някакви психологически дисбаланси („Изобщо, ако продължим да следваме разбиранията на Нанси Макуилямс за нарцистичните разстройства, ще видим как на повърхността на Пенчо-Славейковите критически текстове има чувство за праведност, гордост, презрение, защитна самодостатъчност, суета и превъзходство. Но отдолу избиват срам и завист, празнота и малоценност.“ (с. 149).

Към края на книгата си авторът се досеща, че може да има и значими призми, през които да се мислят процесите в „литературното поле“ като „индивидуализъм“ и „комуналност“ (понятие използвано от Р. Аврамов в стопанската история). Само на едно място се споменава мнение (концепцията на М. Неделчев за българския модернизъм) как досега са обяснявани тези процеси в българската литературна наука, сякаш всички изследователи на модернизма използват психобиографичен подход (като автора) и той се разбира от само себе си. Липсва трезва критическа дистанцията към оценяваните естетически явления и литературноисторическите факти, липсва теорията като база за дълбоки литературоведски и културологични срезове в заявената научна област „Критики и критически практики“.

Оскар Уайлд изразява едно много точно наблюдение в блестящото си есе „Критикът като художник“ за причините за този хаос в текста: „Две от трите качества, които предложи – искреността и справедливостта, – ако не са от чисто морално естество, най-малкото попадат в граничната зона на морала, а първото изискване към големия критик е да зачита абсолютната независимост на изкуството от етиката и обратно. Обединят ли се техните явления настъпва хаос.“ (с. 121) За Оскар Уайлд в журналистиката се открива приложението на този „етичен подход“. Ще спестя цитат с патоса на Оскар Уайлд срещу журналистиката и тук държа да уточня, че не влагам йерархии между литература и журналистика (Моля да бъде правилно разбран!). Става дума за ясно съзнание къде те отвежда

потока на критическото писане, какво целиш с текста си и къде се озоваваш, в крайна сметка, в кое поле – на литературознанието или на журналистиката.

Кои са чертите на този журналистически подход в литературознанието? Използване на „етичния“ критерий, свеждане на културната проблематика до междуличностни отношения (автостратегии и „репресии“ за изграждане на собствения културен образ“), субективност и пристрастие спрямо обекта на изследването, фрагментна наративност в голяма част от книгата, която може да бъде представена в подлистник (нещо като очерк с продължение), озаглавяване „на лъжичка“ отделните глави по принципа на смеленото съдържание в заглавието или провокацията към любопитството на читателя, нахакани формулировки (преценки, присъди, псевдопсихоаналитични диагнози за големи български творци със задна дата), опити за осъвременяване и издигане чрез сравнения ръста на изследвания обект, интерес към фактографската пикантерия (кой на кого какъв се пада в литературното поле), което би задоволило любопитството на „любознателния“ читател.

С тези си черти представената книга функционира повече като журналистически биографичен очерк, отколкото като литературоведска монография, затова голяма част от заявените от автора приноси ми се струват неподпльтени – претенцията за успешния диалог „да гледаш към литературата откъм медиите и откъм медиите към литературата“, маргиналното критическо явление да стане център на литературната история, „интелектуалното му господство“, постановката за „психологическия интегритет на литературния критик като гаранция за качествено му присъствие в литературата“ и др.

За щастие гл. ас. д-р Марин Бодаков е представил и статии, които изразяват едно по-ясно метакритическо съзнание за собствената им жанрова същност, вероятно защото тема на тези публикации са сложните отношения между литература и журналистика и това е насочило сетивата на изследователя с по-високо внимание да освети и основанията за собствената гледна точка. В тази посока смятам, че много сполучливи са текстовете „Николай Райнов: „Градът“ и „Изкуство и стил“, „Чудомир като медиен критик“, „Фейлетонът „Из дневника на

един рапортър“ от Христо Смирненски: критика на журналистическото всекидневие“.

Представените рецензии за книги на Иван Станков и Емилия Дворянова разкриват чертите на един разпознаваем литературнокритически стил на изследвача – използване на есеистичната форма, на фрагмента, образната формулировка, синтез на мисълта, значеща елиптичност, задълбоченост на наблюденията.

3. Учебно-преподавателска работа.

Гл. ас д-р Марин Бодаков е бил научен ръководител на 14 дипломанти в периода 2016 – 2019 г. Темите, които е предложил, са актуални и същевременно звучат концептуално. Голямото количество дипломни работи е знак за предпочитанията на студентите да се обучават при определен академичен ментор и белег за професионална зрелост и натрупан преподавателски опит.

4. Професионална постижения.

Марин Бодаков е бил редактор в авторитетни национални издания като сп. „Български месечник“ (1997-2000), „Култура“ (2000-2018) и неговия наследник в. "К" (2018-2019).

Едни от важните награди, свързани с дейността му като журналист, са:

- 2013 г. – Награда „Рицар на книгата“, категория „Печатни издания – вестници и списания“, присъдена от Асоциация „Българска книга“;
- 2013 – „Посланик на библиотеките“, звание, присъдено от Българската библиотечно-информационна асоциация;
- 2015 г. – Национална литературна награда „Христо Г. Данов“, категория „Представяне на българската книга“, за рецензентските рубрики на в. „Култура“ – съвместно с проф. Милена Кирова и д-р Ангел Игов;

5. Заключение.

Като се има предвид цялостното присъствие на гл. ас. д-р Марин Бодаков в българската журналистика и литературна критика, смятам, че може да бъде избран за доцент по професионално направление 3.5 Обществени комуникации и информационни науки (Критики и критически практики) във Факултета по журналистика и масови комуникации на Софийския университет.

